

Hitler

Türkiye'ye ne teklif etmişti?

NUH YILMAZ

SETA Washington Koordinatörü

2011 başında Tunus'ta başlayan ve tüm Arap dünyasını kasıp kavuran "Arap Baharı" sonunda Türkiye sınırlarına da geldi dayandı. Tunus, Mısır, Yemen, Bahreyn, Libya derken Türkiye için asıl en önemli imtihan olan Suriye tam anlamıyla bir kriz olarak ortaya çıktı. Türkiye'nin önümüzdeki dönemde nasıl bir yol izleyeceği neredeyse tamamen Suriye'deki performansına bağlı. Eğer Türkiye daha evvel başka alanlarda öğrendiği inisiyatif kullanma tecrübesini Suriye'de daha aktif hale getirir, yeni bir takım kabiliyetler geliştirebilirse Türkiye için zaten bir başarı hikayesi olan Suriye politikası tam anlamıyla Türk dış politikasının zaferi haline gelir. Aksi gerçekleşirse Türkiye'nin hızlı gidişi biraz tökezleyecek, biraz daha tecrübe kazanmak için duraklamak mukadder olacaktır.

Arap baharı hem bölge ile ilgili önyargıları değiştirmekte oldukça faydalı oldu. İlk aylarda özellikle Tunus ve Mısır'da orduların halklara ateş açmaması, değişimin barışçıl bir elit değişimi şeklinde gerçekleşeceğine dair aşırı iyimser hava oluşmasına yol açtı. ABD'nin bölgedeki önemli iki ortağını Zeynel Abidin bin Ali ve Hüsnü Mübarek'in görevlerinden ayrılmak zorunda kalması, ABD'nin önemli bir müttefiki olan Suudi Arabistan'ın Bahreyn'e askeri müdahalede bulunarak itibar kaybetmesi ve ABD ile ilişkilerinin zarar görmesi, bir diğer önemli müttefik Ali Abdullah Salih'in yaralanarak geri çekilmesi bölgedeki ABD çıkarlarına oldukça ciddi zarar verdi. Her ne kadar B planları devreye girse de, ABD halen 2011 başındaki konumuna göre gerilemiş görünüyor. Bu süreçte ABD'nin çıkış stratejisi ise biraz farklı seyretti: Kurtarabileceği liderleri kurtarmaya çalışarak, kurtarlamayacakları ise kurban ederek ilerledi ABD. Ancak daha önemli bir taktik değişiklik biraz gözlerden kaçtı: Dost ve müttefik ülkelerdeki olayları gündemden düşürmek, buna karşın eylemleri hasım rejimleri kuşatmak için yönlendirmeye çalışmak. Bu taktiğin ilk kurbanı Libya ve Kaddafi olurken, ikinci ve asıl kurbanı ise Suriye oldu. Bir anda Suriye'de olanlar gazete başlıklarını süslemeye başlarken, sair yerlerdeki olaylar arka planda kalmaya, ABD ise Suriye gibi "baskıcı" bir rejim karşısında mücadele eden bir demokrasi kahramanı rolüne soyunmuş oldu. Her ne kadar ABD yönetimi Suriye'deki yönetimini gitmesini değil, dönüşmesini istiyorsa da, Suriye sayesinde ABD Mısır konusunda kaybettığı imajını kurtarmaya çalışarak, dikkatleri dağıtmayı başardı. Elbette bu başarıda Suriye'nin hala çetecilikten devlet olmaya adım atamamış askeri ve siyasi elitinin de çok payı vardı.

Mezhep sorununun boyutları

Suriye meselesi normal bir ülkede çok daha kısa zamanda çözülebilirdi eğer ülkenin fay hattı mezhep üzerine kurulu olmasaydı. Suriye'de yaşanan sorunun en önemli nedeni, özellikle güvenlik bürokrasisi ve askeri elitleri oluşturan Aleviler ile Dürzilerin nüfusun sadece yüzde 16'sını oluşturması, ülkeyi nüfusun yüzde 74'ünü oluşturan Sünnilerle paylaşmadan yönetmeleri. Burada sorun mezheplerin kendisi değil. Zira hem rejime destek veren Sünnilerin hem de rejime muhalif Alevi gruplarının varlığından bahsetmek mümkün. Ancak asıl sorun, Alevi azınlığın siyasi iktidarın asli unsurlarını az sayıdaki mezhepdaşları, hatta belli aşiretler ve aileler arasında paylaşırılıyor olması. Ya da böyle olmasa dahi dışarıdan böyle algılanıyor olması. Bir başka deyişle, Sünnilerin sorunu bir mezhep sorunu olarak görmesi. Sünnilerde rejime sadakat sorunu yaratıyor. Sadakat sorunu ile bağlantılı olarak meşruiyet sorunu yaşayan rejim ise her geçen gün, çoğunlukla da gereksiz yere daha da agresifleşerek muhalefete daha sert davranıyor. Bu da rejimi iyiden iyiyeye tecrit ederek orta vadede iktidarda kalma kabiliyetini ortadan kaldırıyor.

Yine bu mezhep sorununun bir başka önemli parçası, azınlık psikolojisi ile ülkedeki çoğunluğu yöneten Alevi nüfusun, bu meşruiyet sorunu aşılacağı için gittikçe daha fazla teşhir olması. Bu teşhir olma durumu ise muhtemel bir iktidar paylaşımını engellediği gibi, Alevilerin geri çekilme ihtimalini de azaltıyor. İktidar paylaşma ya da iktidardan çekilme durumunda, uzun bir zaman süren baskı rejiminden bunalan Sünnilerin intikam alma ihtimali, neredeyse çözümlü kilitleyen bir korku haline gelmiş durumda. Bu nedenle de Suriye yönetimi de konuyu hayati bir tehdit olarak algılıyor, iktidar paylaşımını ihtimalini uygulanamaz buluyor.

Aleviler ve Hristiyanlar: Ülkedeki iktidar blokuna nüfusun yüzde 10'unu oluşturan Hristiyanları da katmak yerinde olabilir. Bir azınlık ittifakı davranışı ile iktidara ortak edilerek rejim için hayati bir ihtiyaç olan müesses nizamın kilit noktalarına adam vermesi sağlanıyor. Ancak bu iktidar

II. Dünya Savaşı sırasında, Türkiye'nin Almanya lehinde savaşa girmesi karşılığında Hitler, Suriye'yi Türkiye'ye vermeyi teklif etmişti. Türkiye bunu kabul etmedi.

Türkiye bugün Suriye sayesinde, kabiliyetlerini geliştiriyor. Sempatı ile inisiyatif kullanma arasındaki farkı gören, Suriye'yi reforma ikna etmeye çalışan Türkiye, bu krizi atlarsa bir sınıf daha atlayacaktır.

çabaları Hristiyanlar arasında da yine rövanşist bir korku yaratarak, Hristiyanların normalleşmesini engelliyor. Buna mukabil Sünnilerde ise rejimin son zamanlarda uyguladığı orantısız şiddet rövanşist talebi körükliyor. Nüfus dengesizliğinden dolayı İran'dan zaman zaman yardım alan Suriye, Alevilerin Şiileştirilmesine de göz yumarak İran'ın rejime desteğini garantilemiş oluyor. İran ise Şii nüfusu artırarak ülkede ve bölgedeki gücünü arttırmayı hedefliyor. İran, bir yandan "direniş hattının" önemli bir parçası olan Suriye'yi ayakta tutmayı, hem bu ülkede sağlam bir taban oluşturmayı, hem de Lübnan siyasetindeki en yakın müttefiki Hizbullah'a desteği garanti altına almış oluyor. İran'ın Şiileştirme çabaları, iktidardaki Alevi tekel ve Sünnilerin güvenlik bürokrasisinin dışında tutulması ciddi meşruiyet sorunu yaratarak, ülke siyasetini mezheplere duyarlı ve kırılmalı hale getiriyor. Bir başka deyişle tüm bunlardan dolayı ülkedeki siyasi fay hattı mezhep olarak ortaya çıkıyor.

İhvan'ın hafızası taze

Sünniler: Alevi-Dürzi-Hristiyan ve bir kısım Sünni'den oluşan cepheye karşı ülkede çoğunluğu değişim isteyen ciddi bir Sünni nüfus da var. Sünnilerin çoğunluğu Arap olsa da tek bir cephe olarak hareket etme ihtimalleri neredeyse yok gibi. Sünni Kürtler Sünni olarak -Kürt olarak değil- hareket ettiklerinden mezhebi olarak bu gruba dahil olsalar da siyasi olarak bu için dışında

kahıyorlar. Sünniler içerisindeki bir diğer grup ise Filistinliler. Suriye'de protestoların ilk başladığı yer olan Deraa'daki asıl nüfusun Filistinliler olduğu hatırlanırsa sorun daha iyi anlaşılır. Sünnilerin bir alt gurubu olan Iraklı mültecilerin durumu biraz daha farklı. Savaş mağduru olan Iraklı Sünniler, Irak'ta Şii baskısından bunalıp kaçmış olmaları, meseleyi mezhep dışında görmelerini engelliyor. Zaman zaman silahlı eylemlere dahi girmekten kaçınmayan bu gruplar gerek yaşadıkları zor şartlar gerekse de kötü mezhep çatışması tecrübesinden dolayı uzlaşmaz bir çizgi izleyebiliyor. Ülkede Sünniler arasında en önemli gurubu oluşturan İhvan-ı Müslimin ise 1982 Hama katliamının acılarını hala canlı tutarken, bir yandan da gruba üye olanların idamla yargılanması nedeniyle tam anlamıyla yeraltı örgütü olarak faaliyet yürütüyor. Uzun yıllar süren tecrit ve baskı nedeniyle uyum sorunu çekme ihtimali yüksek olan bu grup, ülke içindeki en örgütlü grup olduğundan, muhtemel bir iç savaşta en çok kaybedecek ve yine en çok kazanabilecek siyasi aktör olarak öne çıkıyor. Tüm bu nedenler Suriye'deki mezhep sorununun yakın zamanda çözülemeyeceğini gösteriyor.

İran'ın Şii nüfuz politikası

Bölgesel dengeler: Suriye konusundaki bir başka kritik nokta, Suriye'nin bölgedeki komşu olduğu ülkeleri istikrarsızlaştırma kabiliyeti. Uzun yıllar Ortadoğu siyasetinde Türkiye ve İsrail gibi

ABD yanlısı ülkeler arasında kalan ve bu nedenle SSCB ve Rusya'yı kendisine ortak olarak seçmiş olması, Hafız Esad'ın yönetim tecrübesi, Bekaa Vadisi ve sair örgütlerle yakın ilişkilerinin olması, Küzey'deki Kürt nüfusu diğer ülkeleri istikrarsızlaştırmak için kullanmak istememesi, hep Suriye'nin artıları. Ancak bunun yanı sıra Suriye'nin belki tek meşruiyet kaynağı olan askeri gücünün elinden gitme ihtimali rejimi son derece kırılmalı hale getiriyor. İran'ın Suriye'ye askeri mühimmattan personele kadar her türlü desteği vermesi, Suriye'ye müdahale edecek her gücün, karşısından İran'ı bulacağını gösteriyor. Lübnan siyasetine Hariri ailesi üzerinden müdahil olmaya çalışan Suudi Arabistan ise Mısır'daki kaybını çıkarmak için Suriye meselesini tam anlamıyla bir fırsat olarak görüyor. Doğudan Bahreyn, güneyden Yemen ve batıdan Mısır ile Şii gruplar tarafından çevrelendiğini düşünen Suudi Arabistan, Suriye'nin düşmesini bu nedenle önemli bir kazanç olarak görüyor.

İsrail en azından davranış kalıplarını ve geleneklerini öğrendiği Esad elitlerinin iktidarının devamından yana. Muhtemel bir istikrarsızlığın ve dahası iktidarın İhvan ya da başka İsrail tarafından iyi tanımayan bir aktörün eline geçmesi İsrail'i son derece kaygılandırıyor. Bu nedenle İsrail Esad hanedanının kalmasını istiyor. İsrail bu gerginliği, Türkiye ile İran'ı birbirine karşı dengeleyecek bir oyun olarak görecektir. İran bölgedeki tek müttefik Suriye'yi kaybetmek istemeyecektir. Suriye'nin düşmesi İran için tam bir felaket olacaktır. Suriye üzerinden Lübnan'a müdahil olan, gerilimi İsrail'e yitken İran Suriye'yi kaybetmemek için elinden gelen her şeyi yapacaktır. Bu noktada tavır en çok merak edilen ülke Türkiye olacaktır.

Türkiye'nin Suriye'de zor seçimi

Türkiye için şu anda aslında kötü bir senaryo cereyan ediyor. Türkiye'nin yapmaktan isteyeceği en son tercih yönetici elite muhalefet arasındaki seçimdir. Sünni muhalefetle birçok açıdan benzer kaygılar paylaşsın da, Türk dış politikasının en büyük başarısı olarak görülen Suriye siyasetindeki elitler arasındaki tercih Türkiye'yi çok zor durumda bırakacak, başta İsrail-Suriye ve Lübnan olmak üzere bölgedeki tüm ilişkilerini çok derinden etkileyecektir. Biraz daha net konuşmak gerekirse, Türkiye Sünnileri tercih ederse yıllardır emek verip belirli bir güven ilişkisi geliştirdiği yönetici eliti; yönetici eliti tercih ederse Sünniler, Liberaller ve İslamcılar gözündeki değerini kaybedecektir. Bu nedenle bu konuda Türkiye'nin tavırının mümkün olduğunda tarafsız kalmaya çalışmak, tüm taraflarla görüşerek bir uzlaşma planı çıkartmaya çalışmak, yani hem İhvan'ı hem de Esad ailesini tatmin edebilecek bir üçüncü seçeneği oluşturmaya çalışacağını tahmin etmek zor değil. Türkiye'nin Esad'lara ağıttan sert mesaj vermesine rağmen hala Esadlarla ilişkisini sürdürmesi de bu tavırın en önemli göstergesi. Türkiye bir yandan Esadlarla hukukunu korumaya çalışırken, bir yandan da bölgedeki itibarını korumaya çalışıyor. Bu nedenle de Türkiye muhtemelen Suriye yönetimini uzlaşmaya zorlayacak bir takım adımlar için çaba harcayacaktır. Mahir Esad'ın kurban olarak verilmesi, İhvan'ın yönetime katılacağı bir formül geliştirilmesi, seçimlerle ilgili belli siyasi ve ekonomik adımların atılması da bunun bir parçası olacaktır.

Öte yandan Türkiye Suriye'ye müdahale etmesi durumunda kaçınılmaz olarak İran'la karşı karşıya geleceğini biliyor. İran'la bu düzeyde mücadele etmeyi istemeyecek olan Ankara, doğrudan müdahale seçeneğini çok zor kalmadıkça gündeme getirmeyecektir. İran'ın özellikle yıllar süren düzenli ordu dışı yapılanmaları, Devrim Muhafızları ve özellikle Irak tecrübesinden kazanarak oluşturduğu paramitler güç tecrübesi, Türkiye'yi bu konuda tamamen etkisiz bırakmaya yetecektir. Daha da önemlisi bölgeyi İran ve Suudi Arabistan gibi ülkelerin gözünüğünden değil, mezhep çatışmasına karşı bir pozisyondayan okuyan Türkiye, Suriye müdahalesi ile mezhep savaşlarını körüklemeye potansiyeli yaratacaktır.

İkinci Dünya Savaşı sırasında, Türkiye'nin Almanya lehinde savaşa girmesi karşılığında Hitler Suriye'yi Türkiye'ye vermeyi teklif etmişti. Ancak Türkiye bunu kabul etmedi. Türk hariciyesi ve siyasi liderliği, tüm dış baskılara rağmen, bölgedeki mezhep çatışması karşı pozisyonu ve çözüm üretme potansiyeli ile Suriye konusunda müdahale gündeme gelmeden, çözüm üretmeye çalışacaktır. Türkiye için en önemli dış politika konusu olan Suriye sayesinde, Türkiye aslında kabiliyetlerini geliştiriyor. Sempatı ile inisiyatif kullanma arasındaki farkı gören, Suriye'yi reform yönünde hareket ettirmeye çalışarak çözüm üretmeye gayret eden Türkiye bu krizi atlarsa tam anlamıyla bir sınıf daha atlayacaktır.

nuhyilmaz@gmail.com